

DOI <https://doi.org/10.32782/chc.v057.2025.7>

ORCID ID: 0000-0002-6389-1192

Цивільний кодекс України визначає загальні правила укладення договорів щодо надання послуг, включаючи договори психологічної допомоги. Закон України «Про соціальні послуги» передбачає державну підтримку осіб, які потребують допомоги у зв'язку з соціальними, економічними та психологічними факторами. Також до законодавства, яке регулює питання психологічної допомоги, а особливо – в умовах гібридної війни, слід віднести Закони України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні», «Про реабілітацію у сфері охорони

здоров'я», «Про систему громадського здоров'я», «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» тощо.

Одним з останніх важливих нормативно-правових актів, що визначає загальні засади системи охорони психічного здоров'я є Закон України «Про систему охорони психічного здоров'я» від 15 січня 2025 року, введення в дію якого відбудеться 7 лютого 2026 року. Він визначає правові, організаційні, економічні та соціальні засади системи охорони психічного здоров'я в Україні, регулює суспільні відносини у цій сфері з метою забезпечення доступності, якості послуг, дотримання прав людей з психічними розладами, іншими проблемами, що стосуються психічного здоров'я, запобігання виникненню психічних розладів, сприяння досягненню психологічного благополуччя та розвитку людини, усунення факторів, що негативно впливають на психічне здоров'я [7].

Крім того, у сфері надання психологічної допомоги діє Конвенція про права осіб з інвалідністю, ратифікована Україною у 2009 році, яка зобов'язує державу забезпечувати доступність психологічної допомоги для осіб з інвалідністю, вживати належних заходів та сприяти «психологічному відновленню, реабілітації та соціальній реінтеграції осіб з інвалідністю, які стали жертвами будь-якої форми експлуатації, насилля чи наруги» [8].

Таким чином, правове регулювання психологічної допомоги та договорів психологічної допомоги в Україні ґрунтується на низці національних законів та міжнародних норм, що визначають права осіб, які отримують та надають таку допомогу, а також встановлюють механізми її надання, контролю та фінансування.

Якщо звернутися до концептуальних аспектів договору психологічної допомоги, то слід зазначити, що він є важливим правовим механізмом, який забезпечує взаємні права та обов'язки між фахівцем у сфері психологічної допомоги та особою, яка отримує такі послуги. Сутність цього договору полягає в регулюванні відносин між сторонами на основі принципів добровільності, конфіденційності та дотримання етичних стандартів. Відповідно до статті 627 ЦК України, «сторони є вільними в укладенні договору» [9], визначенні його змісту, якщо він не суперечить законодавству, моральним засадам суспільства та правам інших осіб. Особливу увагу слід приділити тому, що психологічна допомога є сферою, що безпосередньо впливає на внутрішній світ особи, її емоційний стан та поведінкові моделі, що зумовлює специфічні вимоги до укладення таких договорів.

Договір психологічної допомоги має низку характерних ознак, які визначають його правову природу, зміст та особливості виконання. До основних ознак такого договору належать:

1. Консенсуальний характер – договір набуває чинності з моменту досягнення згоди між сторонами щодо його істотних умов. Відповідно до статті 638 ЦК України, договір вважається укладеним за наявності згоди обох сторін щодо всіх його істотних умов.

2. Двосторонність – договір передбачає взаємні права та обов'язки для обох сторін. Психолог зобов'язується надавати послуги відповідно до встановлених стандартів, а клієнт – виконувати умови співпраці, зокрема щодо оплати, якщо договір є оплатним, або дотримання регламенту консультацій.

3. Оплатність або безоплатність – договір може передбачати оплату послуг психолога або їх надання на безоплатній основі, що регулюється Законом України «Про соціальні послуги» у разі надання допомоги в рамках державних програм або гуманітарних ініціатив.

4. Особистісний характер – психологічні послуги надаються конкретною особою (клінічним психологом, психологом, психотерапевтом тощо) і не можуть бути передані третій особі без згоди клієнта, що впливає з природи діяльності, пов'язаної з довірою та конфіденційністю.

5. Індивідуальність послуг – зміст договору визначається відповідно до конкретних потреб клієнта, що відображає специфіку психологічної допомоги та підхід, заснований на персоналізації процесу.

6. Добровільність – сторони укладають договір на добровільних засадах, а клієнт має право відмовитися від подальшого отримання послуг у будь-який момент, що відповідає принципу автономії особистості, закріпленому у статті 8 Європейської конвенції з прав людини [10].

7. Можливість дистанційного укладення – договір може бути укладений в електронній формі відповідно до Закону України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги», що дозволяє використання цифрового підпису та дистанційного надання психологічних консультацій.

В умовах війни виникає необхідність адаптації традиційних договірних моделей до реалій воєнного часу. Одним із важливих аспектів є використання дистанційних форматів договорів психологічної допомоги, що дозволяє зменшити фізичну небезпеку для клієнтів та спеціалістів, розширити доступ до фахівців у регіонах, що зазнали руйну-

вань або знаходяться в зонах активних бойових дій. Відповідно до Закону України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги», укладання договорів у цифровому форматі є цілком легітимним і може здійснюватися через кваліфікований електронний підпис (КЕП).

Використання онлайн-платформ для укладання договорів надання психологічної допомоги також відповідає міжнародним стандартам, закріпленим у керівних принципах ВООЗ щодо цифрової охорони психічного здоров'я. У сучасних умовах активно застосовуються моделі надання психологічної допомоги через мобільні додатки, відеоконсультації, телефонні гарячі лінії, що передбачає використання гнучких договірних механізмів для забезпечення прав і безпеки клієнтів.

8. Правова відповідальність сторін – договір повинен передбачати механізми відповідальності психолога у разі неналежного надання послуг або порушення етичних норм, а також відповідальність клієнта за недотримання умов співпраці.

Серед особливих ознак договору психологічної допомоги варто виокремити наступні:

9. Етичні обмеження та спеціальна правосуб'єктність – фахівці, які надають психологічну допомогу, повинні мати відповідну освіту, кваліфікацію та сертифікацію. Важливим аспектом є дотримання стандартів професійної етики та моральних норм під час надання послуг, що є невід'ємною частиною договірних зобов'язань.

Етичні питання при наданні психологічної допомоги в умовах збройного конфлікту пов'язані з необхідністю дотримання принципів конфіденційності, автономії клієнта, недопущення маніпуляцій та використання психологічних методик у політичних цілях.

10. Конфіденційність інформації – відповідно до статті 286 ЦК України та статті 8 Європейської конвенції з прав людини, фахівець не має права розголошувати інформацію, отриману від пацієнта без його згоди, окрім передбачених законом випадків. Це положення є особливо важливим у контексті гібридної війни, коли інформаційна безпека клієнтів може мати критичне значення.

Психологи та психотерапевти зобов'язані діяти в межах професійної етики, що передбачає обов'язок збереження конфіденційності інформації, отриманої під час консультацій, що відповідає вимогам вищезазначеної статті Цивільного кодексу України щодо гарантування права особи на таємницю про її стан здоров'я. Необхідність поваги до автономії клієнта є основоположним принципом у сфері надання психологічних послуг.

Умови договору повинні чітко передбачати такі етико-конфіденційні засади взаємодії між психологом та клієнтом, зокрема питання інформованої згоди, права клієнта на припинення договору, а також механізми вирішення етичних конфліктів.

Окремої уваги заслуговує питання правового врегулювання конфіденційності даних у сфері психологічної допомоги саме під час війни. Відповідно до статті 7 Закону України «Про захист персональних даних», психологи та інші надавачі психосоціальних послуг зобов'язані забезпечувати нерозголошення отриманої інформації без згоди клієнта. Водночас, у випадках, коли особа є, наприклад, військовослужбовцем або потерпілою від воєнних злочинів тощо, правоохоронні органи можуть запитувати відповідні дані для проведення слідчих дій. Це створює потенційний конфлікт інтересів між необхідністю збереження довіри клієнта та юридичними зобов'язаннями психолога.

Також слід звернути увагу на співвідношення приватно-правових та публічно-правових засад у договорі психологічної допомоги, що є особливо актуальним в умовах гібридної війни. Держава зобов'язана забезпечити доступ до психологічної підтримки для осіб, які постраждали від війни, що впливає зі змісту розділу III Закону України «Про соціальні послуги». Водночас договір залишається актом приватного права, оскільки укладається між двома рівноправними сторонами, а відносини між ними ґрунтуються на принципах цивільного законодавства та диспозитивного методу правового регулювання. У той же час у державних програмах надання психологічної допомоги може застосовуватися імперативний метод правового регулювання, що відображається у Постанові Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2022 р. № 1338 «Деякі питання надання психологічної допомоги ветеранам війни, членам їх сімей та деяким іншим категоріям осіб» та Порядку та умовах надання психологічної допомоги ветеранам війни, членам їх сімей та деяким іншим категоріям осіб. Отже, варто зазначити, що правова природа таких договорів є змішаною, з огляду на державні гарантії підтримки населення у кризових ситуаціях.

Договір психологічної допомоги є складним юридичним документом, який врегульовує відносини між психологом та клієнтом, встановлює гарантії безпеки та конфіденційності, а також визначає відповідальність у разі порушення його умов. В умовах гібридної війни його правове значення набуває особливої актуальності, оскільки гарантує належний рівень психосоціальної під-

тримки для осіб, які постраждали від конфлікту. Тому окрему увагу слід приділяти розробці типових договорів надання психологічних послуг, які враховуватимуть спеціальні умови надання такої допомоги в екстремальних ситуаціях, зокрема під час бойових дій, у періоди гуманітарних криз та в умовах вимушеної міграції населення.

Ще однією важливою характеристикою договору психологічної допомоги є те, що психологічна допомога відіграє надзвичайно важливу роль у забезпеченні прав людини, особливо в умовах збройного конфлікту та гібридної війни, коли населення зазнає потужного психологічного впливу та травмуючих обставин. Право на психологічну допомогу є складовою права на охорону здоров'я, гарантованого статтею 49 Конституції України, а також впливає з положень Загальної декларації прав людини [11] (стаття 25) та Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права (стаття 12) [12]. Особливо актуальним є забезпечення доступу до психологічної підтримки для ветеранів, внутрішньо переміщених осіб, постраждалих від воєнних злочинів та інших вразливих категорій населення. У контексті гібридної війни психологічна допомога набуває додаткової важливості, оскільки сприяє підтриманню психоемоційної рівноваги громадян, запобігає розвитку психічних розладів та сприяє соціальній реінтеграції постраждалих осіб.

З правової точки зору договір психологічної допомоги відноситься до немайнових правовідносин, оскільки його основним предметом є забезпечення особистих немайнових благ

особи, зокрема її психічного здоров'я. Відповідно до статті 269 Цивільного кодексу України, особисті немайнові права є невідчужуваними та належать кожній людині від народження, що підкреслює особливу значущість цього виду правовідносин.

Договір психологічної допомоги має тісний зв'язок із медичною та соціальною допомогою. Відповідно до Закону України «Про систему охорони психічного здоров'я в Україні», психологічна допомога є частиною системи охорони психічного здоров'я, що підтверджує її значення в медичному контексті. Водночас зі статті 1 Закону України «Про соціальні послуги» випливає те, що психологічна допомога – це одна з форм соціальної допомоги, що надається особам, які опинилися у складних життєвих обставинах. Це свідчить про багатовимірність правового регулювання щодо психологічної допомоги, яка одночасно є елементом як медичних правовідносин, так і відносин у сфері соціального права.

Висновки. Таким чином, договір психологічної допомоги є важливим інструментом забезпечення права людини на психологічну підтримку, водночас будучи частиною немайнових правовідносин. Його правове регулювання включає як національні норми, так і міжнародні стандарти, що забезпечують високий рівень захисту осіб, які отримують таку допомогу. В умовах гібридної війни роль цього договору значно зростає, оскільки психологічна допомога стає не лише засобом підтримки окремих осіб, але й вагомим елементом забезпечення суспільної стабільності та національної безпеки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Базика Є.Л. Основи організаційної психології: курс лекцій. Одеса: ОНУ, 2023. 150 с.
2. Булеца С.Б. Цивільні правовідносини, що виникають у сфері здійснення медичної діяльності: теоретичні та практичні проблеми: дис. ... д-ра юрид. Наук. Одеса, 2016. 437 с.
3. Корнілова О.В. Медична допомога як вид соціального забезпечення: дис. ... д-ра філософії: 081. Одеса, 2021. 245 с.
4. Кучеренко О.С. Умови договору про надання психологічних (психотерапевтичних) послуг. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2017. Вип. 42. С. 82–84.
5. Панок В.Г., Чапак Я.В., Андрєєва Я.Ф. Основи психологічної допомоги: теорія та практика психоконсультації: навч. Посібн. За заг. ред. В.Г. Панка, І.М. Зварича. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2019. 384 с.
6. Поясник О.С. Цивільно-правове регулювання надання психологічних та психотерапевтичних послуг: авторф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2019. 22 с.
7. Про систему охорони психічного здоров'я в Україні: Закон України від 15.01.2025 р. № 4223-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4223-20?find=1&text#Text>
8. Конвенція про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006 р. Ратифіковано Законом № 1767-VI від 16.12.2009 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71?find=1&text#Text
9. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15?find=1&text=627#Text>
10. Європейська конвенція з прав людини. Ратифіковано Законом № 475/97-BP від 17.07.1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
11. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948 р. Ст. 25. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
12. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права: ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР N 2148-VIII (2148-08) від 19.10.1973 р. Ст. 12. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text

Адамова Олена Семенівна

До питання про особливості договору психологічної допомоги

У статті проаналізовано особливості договору психологічної допомоги, значущість якого суттєво зросла в умовах воєнного стану, оскільки психологічний вимір є ключовим у сучасних загрозах. Психологічна допомога розглядається як засіб індивідуального захисту та елемент безпеки і стійкості суспільства.

Метою дослідження є аналіз специфічних особливостей договору психологічної допомоги. Розглянуто нормативно-правову базу, що регулює надання психологічних послуг, зокрема, норми Цивільного кодексу України, законів «Про соціальні послуги», «Про систему охорони психічного здоров'я», а також міжнародні акти.

Розрізняється поняття «психологічна допомога», яка охоплює надання підтримки особам, які мають труднощі з адаптацією, емоційними станами, стресом, але не обов'язково мають психічні захворювання та «допомога у сфері психічного здоров'я», що включає лікування психічних розладів відповідно до діагностичних стандартів.

Визначено основні ознаки договору: консенсуальність, двосторонність, платний чи безоплатний характер, особистий характер виконання, добровільність та можливість дистанційного укладення. Особлива увага приділяється специфічним особливостям, що визначаються характером психологічної допомоги: дотримання етичних стандартів та вимог до кваліфікації спеціаліста, а також забезпечення суворої конфіденційності інформації, отриманої від клієнта.

Висвітлено виклики, пов'язані з війною, зокрема необхідність адаптації договірних моделей до дистанційних форматів надання допомоги та потенційний конфлікт між обов'язком збереження таємниці та запитом правоохоронних органів щодо даних осіб, потерпілих від воєнних злочинів. Обґрунтовано змішану приватно-правову та публічно-правову природу договору, оскільки він регулює відносини рівноправних сторін, але водночас є інструментом реалізації державних гарантій соціальної підтримки.

Зроблено висновок, що договір психологічної допомоги є важливим інструментом забезпечення права людини на охорону здоров'я та немайнових благ, а в умовах гібридної війни він стає вагомим елементом суспільної стабільності та національної безпеки.

Ключові слова: психологічна допомога, договір, етичні норми, немайнові блага, соціальна допомога, військовий стан, психологічне здоров'я.

Adamova Olena

On the question of the specific features of the psychological assistance contract

The article analyzes the features of the psychological assistance contract, the significance of which has significantly increased in martial law, since the psychological dimension is key in modern threats. Psychological assistance is considered as a means of individual protection and an element of security and stability of society.

The purpose of the study is to analyze the specific features of this contract. The regulatory framework regulating the provision of psychological services is considered, in particular, the norms of the Civil Code of Ukraine, the laws "On Social Services", "On the System of Mental Health Care", as well as international acts. A distinction is made between the concepts of "psychological assistance" and "assistance in the field of mental health".

The main features of the contract are determined: consensuality, bilaterality, paid or unpaid nature, personal nature of performance, voluntariness and the possibility of remote conclusion. Particular attention is paid to the specific features determined by the nature of psychological assistance: compliance with ethical standards and requirements for the qualification of a specialist, as well as ensuring strict confidentiality of information received from the client.

Challenges associated with war are highlighted, in particular the need to adapt contractual models to remote formats for providing assistance and the potential conflict between the obligation to maintain secrecy and requests by law enforcement agencies regarding data of persons who are victims of war crimes. The mixed private-law and public-law nature of the contract is substantiated, since it regulates the relations of equal parties, but at the same time is an instrument for implementing state guarantees of social support.

It is concluded that the psychological assistance contract is an important instrument for ensuring the human right to health protection and non-property benefits, and in conditions of hybrid war it becomes a significant element of social stability and national security.

Key words: psychological assistance, contract, ethical norms, non-material benefits, social assistance, military status, psychological health.